

Bo Elbrønd-Bek. *Klaus Rifbjergs homoerotiske fascination*. København: Forlaget Underskoven, 2010. 136 s. ISBN 9788792662583.

I den foreliggende bog anlægger Bo Elbrønd-Bek et nyt synspunkt på Klaus Rifbjergs forfatterskab. Den fokuserer, som titlen lader forstå, på den homoerotiske fascination, der stedvis kommer

til udtryk i værkerne, men naturligvis ikke på forfatterens seksuelle orientering. En biografisk udlægning kan jo udmærket sigte i andre retninger. Som et motto pointerer, anskuer den Freud'ske psykoanalyse det litterære værk som en art ønskeopfyldelse i krydsfeltet mellem aktuelle indtryk og erindrede oplevelser. Bogens ærinde er at fremanalysere "et hængeparti, som aldrig er blevet færdigspillet, fordi det er blevet fortrængt"; der er altså tale om en psykobiografisk tilgang. I øvrigt er projektet skitseret i en Jørgen Dines Johansen-analyse af en tekst fra *Og andre historier* (1964). Rifbjerg citeres i den forbindelse for en udtalelse om, at hans debutroman *Den kroniske uskyld* rummer noget, "som er uhyre karakteristisk for min måde at arbejde på".

Bogen forholder sig til fire Rifbjerg-arbejder, fra *Den kroniske uskyld* (1958) til *Skiiftespor* (2010). Mellem disse yderpunkter byder to andre tekster sig til, nemlig artiklen om Tom Kristensen i *Danske digtere i det 20. århundrede* fra 1981 og "vintereventyret" *Nansen og Johansen* fra 2002. De fem sider om debutromanen fokuserer selvfølgelig på det symbiotiske forhold mellem Janus og Tore. Det gjorde også den analytiske psykolog Ejgil Nyborg, dog uden at tage konsekvensen af sin egen indsigt – for, som Elbrønd-Bek bemærker: "At fremlægge en afslørende analyse af en nulevende person [...] i den kulturelle offentlighed kan stadigvæk opfattes som grænsekrænkende." Kapitlet hedder "To mand frem for en heks", og heksen er jo fællesveninden Helles mor, den på uskyldigt kød forgabede fru Junkersen, der afstedkommer katastrofen.

Kapitlet om Tom Kristensen, der går over syv sider, stiller skarpt på de moderløse i *Hærværk*, hovedpersonen Ole Jastrau og hans evige anfægtelse, anarkistdigteren Steffensen. Som Elbrønd-Bek klandrer Rifbjerg for at læse *Hærværk* biografisk, altså som refleks af Kristensens stærke moderbinding kombineret med "ophavets [dvs. moderens] udtalte kønsskræk", vil man måske klandre ham for at læse Rifbjerg biografisk, f.eks. ud fra formule-

ringen om, at Rifbjergs tolkning af brydekampen mellem Jastrau og Steffensen “er og bliver en forskydning af et homoseksuelt forhold, der er gennemsyret af aggression og vold”. I kapitlet “Det gaadefulde Bjærg” (i rejsebogen *En Kavalier i Spanien*, 1945-udgaven) er det Kristensen, der foretager “en klassisk forskydning”. Hvor forskydninger ellers optræder, er formuleringerne besværgende: noget er “tydeligvis” en forskydning, eller det “kan opfattes som en form for” – og hvor tydeligt er det så? I øvrigt taler Rifbjerg om, at Kristensens psykiske arv kan bevirke “en følelsesmæssig sporing anderledes end den gængse”, hvor Elbrønd-Bek efterfølgende taler om “den følelsesmæssige afsporing”, formentlig en lapsus, selvom han vist ikke stiller sig blankt afvisende til amerikaneren Socarides’ i en note citerede opfattelse af aggression og vold som homoseksualitetstræk.

Moderløs er også hovedpersonen i *Nansen og Johansen* (2002). Da det gode skib “Fram” fryser inde, beslutter ekspeditionslederen at forlade det sammen med løjtnanten for på ski at kæmpe sig frem til Nordpolen. Det lykkes imidlertid ikke for dem at realisere denne plan, i stedet realiserer de undervejs et homoerotisk forhold, som atter skrinlægges, da et engelsk skib finder dem og bringer dem hjem til en heltemodtagelse. Som historisk roman med “kendte” hovedpersoner tilhører bogen den Ingemann’ske, ikke den Scott’ske type. Men det skildrede forhold er jo ren fiktion, en suveræn digterisk udlægning af de to mænds liv på isen.¹ Således aktualiserer den problemet, om sligt er “lovligt”, også når personerne bliver bragt på glatis. Hos Rifbjerg begår Johansen f.eks. selvmord et årstid efter hjemkomsten, mens virkelighedens

---

¹ Elbrønd-Beks illustrationsmateriale underminerer den Rifbjerg’ske udlægning. Det samme gør lægen Asle T. Johansens påvisning af, at dannelsen af det mandlige kønshormon aftager stærkt i ekstreme situationer af den art, som talen er om (jf. bogens note 9).

Johansen gjorde det adskillige år senere, efter deltagelse i andre ekspeditioner, senest i Amundsens til Sydpolen, og vel fordi Amundsen lagde hans karriere som polarforsker i ruiner.

Rifbjergs genrebetegnelse er “vintereventyr” – helt Karen Blixen’sk, og måske netop derfor spurgte en norsk kritiker i sin tid, hvad man i Danmark ville sige, om en norsk roman placerede baronessen i et århusiansk 68’er-kollektiv af lesbiske med den lille havfrue i forhaven. I øvrigt er det jo ikke den eneste gang, Rifbjerg forholder sig frit til historiske forhold og personer. I *Marts 1970* (1970) figurerer f.eks. kæresteparret prinsesse Margrethe og Olof Palme samt et par velkendte litteraturkritikerne.

Ombord på “Fram” bevirker skønlitterær læsning, at Johansen oplever sit følelsesliv blive forløst. Dette spejler, hvad litteraturlæsning efter Rifbjergs opfattelse kan gøre ved følelserne – men efter Elbrønd-Beks nok ganske velfunderede opfattelse har forestillingen om “denne omkalfatrende effekt” ikke bund i virkeligheden – den “er og bliver en ønskefantasi”. Men før Johansen – der jo egentlig er med som fyrbøder – kommer til bøgerne, indlever han sig i den orgastiske rytme i skibets maskinrum “af kraftopsamling og efterfølgende udløsning” – en formulering, Rifbjerg og Elbrønd-Bek kan enes om. At skibet er af hunkøn, lader sig høre. Men skal man tro på, at fyret svarer til ovnen, som pr. tradition symboliserer moderen – hvilket Biedermanns *Symbollexikon* dekretterer?

Skjftespor skildrer et homoseksuelt forhold mellem den unge tysker Erich og den lidt ældre engelske skribent George. Sidst i 1930’erne flygter de – efter modellen i Christopher Isherwoods *Farvel til Berlin* – fra en for homoseksuelle livsfarlig tilværelse i Det Tredje Rige, men må sande, at forholdene på grund af den rigide moral heller ikke er paradisiske i Danmark. George fortsætter derfor flugten, nu sammen med en tidligere kæreste William, til den ny verden – dog med samme skræk for afgrunden, som Johannes

V. Jensen gestalter i digtet 'Columbus'. Hvortil Elbrønd-Bek kan lægge, at Rifbjerg engang sidst i 60'erne selv stod foran aفرunden og fik hjælp hos den kendte psykoanalytiker Sigurd Næsgaard, men altså, som påvist, stadig med forestillinger og følelser, "hvis egentlige motiv er ukendt for ham selv".

Elbrønd-Bek giver sig i denne bog ikke af med æstetisk vurdering. Han går entydigt efter fascinationen, og han gør det med megen grundighed overvejende gennem præciserende tydeliggørelse af det episke forløb, en art citatunderstøttet resumé, således at læseren kan drage sine slutninger uden nødvendigvis at have Rifbjerg-teksterne ved hånden. På denne vis bliver gennemgange ganske fyldige. Kapitlet om *Nansen og Johansen* løber over 70 sider, mens *Skjftespor* nøjes med 40. Undervejs lykkes det Elbrønd-Bek at få placeret nogle skarpsindige NB'er i projektets margen. Johansen er født i købstaden Skien og har således ikke, som Rifbjerg anfører, "baggrund i bygden". Og når det siges, at nationalsangens linje om "vor far og mor" ramte ham "som en plejl", noteres af samme grund, at billedet er malplaceret. At Sverdrup, kaptajnen på "Fram", der stak til søs som 17-årig, skulle råde over latinske citater, virker ikke plausibelt. Ved en bestemt lejlighed skåler man for Norge, fordi der ikke var nogen konge at skåle for – hér "forbiser" Rifbjerg, at Oskar II som svensk-norsk konge faktisk havde støttet ekspeditionen økonomisk. At Nansen skulle kende Ingemanns digt 'I Snee staaer Urt og Busk i Skjul', virker helt forkert, når den nu er ukendt i Norge. Den betænkelse haves ikke over for Grundtvigs 'Deilig er den Himmel blaa', hvis to sidste strofer Rifbjerg ikke citerer, som skrevet står (men der skulle nok have stået, at Nansen ikke synger dem). Når en skudafgivelse på isflagen får et ekko til at springe tilbage "med en bragende klirren", må man spørge: tilbage fra hvad? At Rifbjerg ikke oplyser de to mænds fødselsår, og dermed aldersforskellen, kan have at gøre med den fiktionskarakter, han har givet dem.

Elbrønd-Bek registrerer også, hvordan Rifbjerg – der ved “Fram”s søsætning lader Kaalunds digt om kokosnødden, der omtumles af bølgerne, sætte sig fast i hovedet på Johansen – ved flere lejligheder “fastholder, ja genbruger” nøddemetaforen. Skibet kommer i knækkeren, hedder det f.eks., da det fanges i isen – uden hentydning til Tjajkovskijs *Nøddeknækkesuite*, som det tilføjes! Ellers er ærindet som nævnt ikke belysning af æstetiske tricks. At Rifbjerg i *Skiftespor* konsekvent undlader at sætte navn på endog velkendte lokaliteter, ses ikke som en æstetisk udfordring, men som et irritationsmoment.

*

“Ingen mand ville prente ét ord på papiret, hvis han ejede modet til at leve sig ud i det, han havde troen på.” Ordene stammer fra et Henry Miller-citat, som Elbrønd-Bek har placeret foran sit forord. Rifbjerg har prentet utallige ord på papiret. Et sted i bogen karakteriseres han som “en forfatter, der er opfyldt af sin egen almagt” – hvilket måske kan gælde som en delkonklusion. Hovedkonklusionen, som er hæftet på kapitlet om *Skiftespor*, men formuleret med henvisning til *Nansen og Johansen*, går ud på, at han tilskriver sine personer følelser og ønsker, “som han åbenbart vægrer sig ved at erkende hos sig selv”. Over for denne vage formulering fristes man til at citere en Anne Brontë-passus, ligeledes anvendt som motto:

Alle sande beretninger rummer belæring. Men i nogle kan skatten måske være svær at finde og, når den endelig bliver fundet, så ubetydelig af størrelse, at den tørre, indskrumpede kerne knap nok er ulejligheden med at knække nødden værd.

Tilbage står imidlertid påvisningen af en tilbøjelighed for projektion og en trang til grænsekrænkelse. Tom Kristensen-udlægningen illustrerer det første, og “vintereventyret” – men også f.eks.

Niels Barfoeds Ribbjerg-relaterede erindringer – dokumenterer det andet.

Aage Jørgensen, Mårslet